

**Зварич Ірина Ярославівна, к.е.н., доцент кафедри міжнародних фінансів
Тернопільського національного економічного університету**
**Зварич Роман Євгенович, к.е.н., доцент кафедри міжнародної економіки
Тернопільського національного економічного університету**

**АНАЛІЗ РЕСУРСНО-СИРОВИННИХ ДИСБАЛАНСІВ СВІТОВОЇ
ЕКОНОМІКИ
РЕЗЮМЕ**

Проаналізовано ресурсно-сировинні дисбаланси світової економіки та їх вплив на зовнішню торгівлю України. Напрацьовано теоретичні, методичні та практичні аспекти впливу ресурсно-сировинної проблеми світової економіки на зовнішню торгівлю України.

КЛЮЧОВІ СЛОВА

Ресурси, сировина, світова економіка, зовнішня торгівля, сировинні дисбаланси, ресурсозабезпеченість.

ВСТУП

Для практичної зовнішньоекономічної діяльності важливими є питання, які пов'язані зі зміною географічної структури міжнародної торгівлі сировиною, динаміки світових цін, трансформації структури товару та його якісного асортименту тощо. Теоретичні аспекти щодо формування, функціонування й розвитку ринку сировини у світовій економіці вже тривалий час перебувають у полі зору таких відомих зарубіжних та вітчизняних дослідників-економістів як, Арбатов А.А., Бардин І.П., Булатов А.С., Браун Р., Брунстад Р., Бьерланд Х., Вернадський В.І., Вавилова Є.В., Вайдман Д., Герлах Р., Дисурис А., Дюрстад Д., Кэмпбелл Н., Ломакін В.К., Мехлум Х., Моен К., Макогон Ю.В., Новицький В.Є., Рогач О.І., Румянцев А.П., Ревенко Л.С., Стивджинс Д.-П., Торвик Р., Трэммпэн У., Хамфрис М., Хейнкль Дж., Холл Г., Чезелли Ф., Циганкова Т.М., Філіпенко А.С., Фомічов В.І., Юрген Д. тощо.

Актуальність зазначеної проблеми, їх недостатня теоретична розробленість і велике практичне значення зумовили головну мету, яка полягає у дослідженні ресурсно-сировинної проблеми світової економіки. В рамках

зазначеної мети можемо виділити наступні завдання нашої статті, зокрема, окреслити сучасні тенденції ресурсно-сировинної проблеми світової економіки та проаналізувати зовнішньо-торгівельну політику України в контексті ресурсно-сировинної проблеми світової економіки.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

У світовій практиці дисбаланси ресурсів та сировини є феноменом стійкої зворотної залежності між темпами економічного зростання країн і наявністю значного обсягу мінеральних ресурсів у них. Взаємозв'язок між величиною запасів ресурсів і низькими показниками економічної діяльності став предметом досліджень і теорій «прокляття ресурсів», та «парадоксу багатства». Після виявлення відповідних взаємозв'язків на прикладі Голландії це явище називають також «голландським синдромом», або «голландською хворобою», але уже в прив'язці до розвинених країн.

Найбільш переконливо зазначений зворотний взаємозв'язок продемонстровано в роботі Сечса та Уорнера (Sachs and Warner, 2000), які базували свої дослідження за даними 97 країн за період з 1970 по 1989 рік. Узагальнення в цьому плані здійснено також Світовим банком. Згідно даного дослідження великі поклади нафти й інших видів мінеральної сировини не справили позитивного впливу на темпи економічного зростання. За даними Світового банку середньорічні темпи падіння ВВП на душу населення за період з 1965 по 1998 рік в Ірані і Венесуелі становили 1%, у Лівії – 2%, в Іраку і Кувейті – 3%. У цілому для країн – членів ОПЕК показник ВВП на душу населення протягом зазначеного періоду не зростав, а знижувався приблизно на 1–3% на рік.

Однак дослідження щодо «прокляття ресурсів» виявило і певні винятки. Відповідні застереження стосуються більш пізнього періоду. Зокрема, Хаусман і Рігобон (Hausman and Rigobon, 2003), погоджуючись з наявністю у більшості випадків зворотної залежності, зазначають позитивні результати, яких досягли окремі багаті на нафту країни в період високих цін на даний енергоносіє у 1980-х роках за рахунок ефективного керування державою та політики протекціонізму, зокрема щодо цих галузей промисловості країни.

Одноставність висновків порушили також Ледерман і Малоуні, які на прикладі окремих країн показали, що за правильної політики і жорсткого державного регулювання багатство природними ресурсами може сприяти довгостроковому економічному зростанню. У відповідному огляді Макферсона і Максеррейха звертається увага на ризики, пов'язані з ослабленням інституціональної системи у сфері ресурсного регулювання, зокрема у нафтовому секторі, а також на фактори, пов'язані з соціальною та економічною нестабільністю [7].

Деяким країнам, що досягли макроекономічної стабілізації і застосували прозорі методи управління, вдалося отримати значну віддачу від своїх мінеральних ресурсів. Це, зокрема, Канада, Норвегія (природний газ і нафта), Чилі (мідь), Ботсвана (діаманти).

Одним з найпереконливіших прикладів збалансованого управління сировинним сектором у рамках цілісної економічної системи є Норвегія [2]. Як експортер нафти та газу вона займає третє місце після Росії та Саудівської Аравії. Модель управління природними ресурсами країни базується на державній власності на нафтогазові запаси та на повному контролі держави за сферою видобутку. В останній домінують державні компанії і здійснюється повний облік доходів з вилученням частки держави на кожній стадії. Держава бере участь в експлуатації абсолютно всіх родовищ прямо – через державні компанії, а також через виділення частки держави, видачу ліцензій, дозвільну діяльність тощо.

Однак і Норвегія не уникла тих самих проблем, з якими зіштовхуються інші країни сировинної домінанти в економіці. Високі експортні доходи від реалізації нафти та газу спричиняють перерозподіл фінансових коштів між галузями економіки на користь не обробної промисловості і її високотехнологічних складових, а видобувної. Це закономірно уповільнює сировинну спеціалізацію і гальмує комплексний розвиток економіки країни.

Слід зазначити, що зараз не тільки Норвегія, але й певною мірою Венесуела, Арабські Емірати також знайшли свої економічні і соціальні

критерії інтеграції сировинного (нафтогазового) сектору в розвиток цілісної економіки, уникаючи таким чином кризових ситуацій.

Володіння ресурсами для країн, що розвиваються, пов'язано з небезпекою виникнення соціальної і економічної нестабільності, зі зростанням корупції, загостренням суперництва конфліктуючих політичних сил. Поряд зі слабкістю інституціональної структури державного управління це стає витоком феномену «прокляття ресурсів». Однак головне в економічному сенсі, як причина слабких показників зростання – полягає у відволіканні наявних інвестиційних коштів у сектор видобутку і розподілу сировинного товару та у перетворенні інших сфер економічної діяльності у неконкурентоздатні. Ця ситуація особливо проявляється у випадках зростаючої вартості ресурсів, що експортуються.

Головні компоненти глобального ринку сировини – нафта і нафтопродукти – 39%, чорні метали і сталь – 19%, вугілля – 14%, природний і зріджений газ – 8%. За підрахунками в Chatham House на глобальному ринку сировини домінують 8 країн: Китай, США, Австралія, Євросоюз, Бразилія, Росія, Індія і Індонезія. Лідером є Росія, по чотирьох позиціях: нафта – 12% світового виробництва, газ – 19%, алюміній – 10%, пшениця – 6%. Але щоб залишатися в полі ключових гравців, Росії необхідно щорічно інвестувати \$100 млрд в інфраструктуру по видобутку нафти, газу, вугілля і виробництво електроенергії. Загалом, РФ необхідно вкласти за даними Bloomberg \$750 млрд в нафтову галузь до 2035 р, а згідно тверджень Chatham House – \$3 трлн до 2020 р. і \$37 трлн до 2035 р, щоб протистояти природному падінню видобутку [61].

Всього ж Chatham House налічив 30 країн – впливових гравців на глобальному ринку сировини. Окрім зазначених восьми ключових країн до них належать країни, що володіють великими запасами або виробничими потужностями по одному або кількох ресурсах, – Саудівська Аравія (нафта), Іран (нафта і газ), Канада (калійні добрива і нікель), Чилі (мідь), Аргентина (соя). Якщо котирування залишатимуться на високому рівні, є небезпека появи

нових галузевих картелів за прикладом ОПЕК, попереджає Chatham House, тоді маніпуляції, змови і агресивна політика, а не ринок визначатимуть ціни.

У світовій практиці виділяють ресурсозабезпечені країни (США, Китай, Бразилія), які володіють значними природними ресурсами, але все ж таки змушені імпортувати деякі з них. Переважна більшість країн є ресурсонедостатніми (Японія, Італія, Південна Корея, Тайвань). Як правило, вони сильно відстають від країн першої групи як за величиною, так і набором природних ресурсів, тому задовольняють свої потреби за рахунок світового ринку. Є ряд ресурсів, життєво необхідних – вода і повітря, також варто охарактеризувати стан забезпеченості лісами.

Країни з дуже обмеженими відновлюваними внутрішніми і зовнішніми водними ресурсами, таких як Ізраїль, Бахрейн, Йорданія, Об'єднані Арабські Емірати, сектор Газа, Кувейт, Катар (див. табл.1) та інші відображають критичну ситуацію з точки зору водних ресурсів. Цей регіон є частиною земної кулі з найнижчими показниками в абсолютному виразі і на душу населення щодо водних ресурсів. Оподи в регіоні є дуже низькими та змінними, а водні ресурси регіону є особливо чутливими до посухи.

Таблиця 1

Країни-лідери з найменшою кількістю водних запасів

№	Країна	Загальний обсяг відновлюваних водних ресурсів	середньорічний рівень опадів
1	Кувейт	0.02 км ³ /р	2.16 км ³ /р
2	Катар/Мальта	0.05 км ³ /р	0.81/0.12 км ³ /р
3	Сектор Газа (Палестинська автономія)	0.06 км ³ /р	0.00 км ³ /р
4	Бахрейн	0.12 км ³ /р	0.06 км ³ /р
5	ОАЕ	0.15 км ³ /р	6.53 км ³ /р

Примітка: Складено автором за [3].

Країни Близького Сходу охоплюють 4,7 відсотка від загальної площі земель у світі і містять 4,25 відсотка її населення, а водних ресурсів лише 1,1 відсотка від загального обсягу відновлювальних водних ресурсів. Країни Близького Сходу мають менше водних ресурсів на людину, ніж в середньому по світі. Загалом Аравійський півострів володіє обмеженими водними

ресурсами, з менш ніж 10 мм / рік опадів в середньому, і це в умовах важкої нестачі води, в діапазоні від 200 до 700 м³/жителя/рік. На відміну від субрегіону Близького Сходу цей півострів показує набагато вищі показники, в основному через рясні потоки з гірських районів Туреччини і країн субрегіону Кавказу. За оцінками ООН до 2025 року, 1,8 млрд. людей житимуть в регіонах, що страждають від нестачі води і дві третини населення світу буде жити під водою в напружених умовах.

Деякі багаті нафтою країни перетворюють значну кількість солоної води з моря або з неякісним водоносних горизонтів (жорстка вода) в питну воду. Загальне використання опрісненої води на Близькому Сході оцінюється в 3,93 км³ в рік. В абсолютному вираженні, три країни (Саудівська Аравія, Об'єднані Арабські Емірати і Кувейт) є на сьогоднішній день найбільшими споживачами опрісненої води, що становить 77% від загальної для всього регіону.

Менше ніж на 1% прісної води в світі легко доступні для безпосереднього використання людиною (див.табл.2). Сільське господарство є найбільшим споживачем прісної води на сьогоднішній день: близько 70% всіх запасів прісної води використовують в зрошуваному землеробстві. Саме воно використовує близько 70% всіх запасів прісної води у всьому світі і більше 80% в країнах, що розвиваються[3].

Таблиця 2

Країни-лідери з найбільшими запасами прісної води у світі

№	Країна	Загальні водні ресурси	середньорічний рівень опадів
1	Бразилія	8233.0 км ³ /р	15,236 км ³ /р
2	Росія	4508.0 км ³ /р	7,855 км ³ /р
3	Канада	2902.0 км ³ /р	5,352 км ³ /р
4	Індонезія	2838.0 км ³ /р	5,147 км ³ /р
5	Китай	2830.0 км ³ /р	5,995 км ³ /р

Примітка: Складено автором за [3].

Інвестування в сфері забезпечення питної води та санітарії сприяє економічному зростанню країни. За кожен \$1 інвестований Всесвітньою організацією охорони здоров'я (ВООЗ) повертається в розмірі \$3 - \$34, залежно від регіону і технології.

За даними - поставки води падають, а попит різко зростає (див.табл.3). Згідно прогнозів протягом наступних 20 років, середній запас води на людину в світі, скоротиться на третину. Один літр стічної води забруднює приблизно вісім літрів прісної води. Азійські річки найбільш забруднені у світі, в три рази більше бактерій з відходів життєдіяльності людини, як у середньому в світі. Ці ріки мають в 20 разів більше свинцю, ніж у промислово розвинених країнах¹.

Таблиця 3

Країни-лідери з найбільшим споживанням води у світі за 2012 рік

№	Країна	Споживання прісної води
1	США	2,500 м ³
2	Греція	2,400 м ³
3	Малайзія	2,300 м ³
4	Італія	2,200 м ³
5	Іспанія	2,100 м ³

Примітка: Складено автором за [3].

Слід зауважити, що життєво необхідними ресурсами для людини є не лише вода, але і те повітря, яким дихає людство, що безпосередньо залежить від світових лісових запасів. Так, Африка і Південна Америка найбільше втрачають лісів. Для Океанії та Північної і Центральної Америки також характерні втрати лісів (див.табл.4). Площа лісів в Європі продовжує розширюватися, хоча і повільнішими темпами. Загальна площа лісів в 2008 році склала менше 4 млрд. га, що відповідає 0,62 га на душу населення. Та площа лісів розподіляється нерівномірно. Наприклад, в 64 країнах із загальним населенням в 2 мільярди менше, ніж 0,1 га лісу на душу населення. На десять найбагатших лісами країн припадає дві третини від загальної площі лісів.

¹ Світові інфекційні захворювання, такі як водні захворювання є вбивцею номер один дітей у віці до п'яти років. Все більше людей вмирають від небезпечної води щорічно, ніж від усіх форм насильства, включаючи війну. Небезпечні води викликають 4 млрд. випадків хвороби щороку, і в результаті 2,2 мільйона чоловік, головним чином дітей у віці до п'яти років. Це означає, що 15% дитячих смертей в рік пов'язані з розладами шлунку, тобто дитина вмирає кожні 15 секунд. В одній тільки Індії, найбільшій причиною поганого здоров'я і смерті серед дітей є ця причина, яка вбиває близько півмільйона дітей щороку.

Перетворення лісів в сільськогосподарські угіддя, продовжується на тривожно високому рівні - близько 13 млн. га в рік. У той же час, лісові посадки, відновлення ландшафту і природного розширення лісів значно скоротили чисті втрати лісової площі. Зміна лісової площі в період 2000-2008 рр оцінюється в - 7300000 гектарів на рік (площа розміром приблизно Сьєрра-Леоне чи Панами), в порівнянні з -8900000 гектарів на рік у період 1990-2000 рр.

Таблиця 4

Країни-лідери з найбільшим знищенням лісів за 2012 рік

№	Країна	% знищення	Загальна територія лісу	Залишки лісу,%	Річні зміни
1	Нігерія	55.7%	11,089,000 га	0.36%	- 3.12%
2	В'єтнам	54.5%	12,931,000 га	0.26%	+ 2.06%
3	Камбоджа	29.4%	10,447,000 га	1.82%	- 1.90%
4	Шрі-Ланка	15.2%	1,933,000 га	2.58%	- 1.43%
5	Малаві	14.9%	3,402,000 га	12.0%	- 0.9%

Примітка: Складено автором за [4].

Ліси як і раніше займають близько 30 % площі суші в світі (див.табл.5). Найбільшим каталізатором збезлісення є сільське господарство. У Нігерії 81% від свого початкового лісового покриву в даний час безповоротно втрачені. Такі країни, як Індія, Мексика, Філіппіни, Таїланд, Індонезія, Бангладеш, М'янма, Китай, Шрі-Ланка, Конго та Гана втратили більше, ніж 50% своїх тропічних лісів [4].

Таблиця 5

Країни-лідери за наявністю лісів за 2012 рік

№	Країна	% території, зайнятої лісом
1	Острови Кука	96.0%
2	Французька Гвіана	90.0%
3	Соломонові острови	87.8%
4	Суринам	86.9%
5	Габон	84.7%

Примітка: Складено автором за [4].

Варто зазначити, що близько шести країн втратили всі свої ліси. Лише у семи країнах є досі велика частина їх первісного лісового покриву. Приблизно 40% лісів на Землі кваліфікують як ті, що на межі винищення. Відмітимо, що 70% лісів, що залишилися в світі знаходяться в Росії, Канаді та Бразилії, а

5,39% з решти лісів світу перебуває під загрозою вирубки, сільськогосподарського руйнування та інших видів діяльності людини.

До важливих ресурсів та сировини у світі відносяться дорогоцінні метали. Так, золото виробляється з шахт на всіх континентах, за винятком Антарктиди (де видобуток не допускається), в операціях починаючи від підпільних малих підприємств до великих промислових комплексів з сотнями співробітників. Річний обсяг виробництва в Південній Африці скоротився через високу вартість, низьку якість руди і трудових питань. У 2010 році загальний обсяг світових поставок золота склав 4287 тонн, що на 8% більше, ніж у 2009 році, в основному за рахунок збільшення видобутку золота гірничодобувною промисловістю, поряд з відповідним збільшенням обсягу переробки брухту золота. Китай залишається найбільшим виробником золота. Обсяг виробництва золота в Китаї виріс на 11% у порівнянні з 2010 роком і склав 324 тис. тонн. Серед топ-10 найбільших виробників золота, тільки у США і Південній Африці спостерігалось скорочення обсягів виробництва золота.

Найбільше зниження споживання металу виробниками ювелірних виробів спостерігається в Індії, Туреччині, Італії та США. Підраховано, що 15% всього видобутого золота використовується у промисловості. Таким чином, за оцінками, 157 000 тонн золота, добутих історично по 2009 рік, з них 133 000 тонн золота залишаються в обігу, з 28700 тонн проводяться центральними банками в якості офіційних акцій і 104 000 тонн у вигляді злитків, монет та ювелірних виробів [4].

Приблизно 15 провідних гірничодобувних компаній виробляють близько половини із загального обсягу золота, виробленого в 2009 році. У першу п'ятірку входять Barrick Gold Corp (Торонто, Онтаріо, Канада), Newmont Mining Co (Денвер, Колорадо), AngloGold Ashanti Ltd (Йоганнесбург, Південна Африка), Gold Fields Ltd (Йоганнесбург), і Goldcorp Inc (Ванкувер, Британська Колумбія, Канада), на частку яких припадає майже третина світового виробництва золота.

За даними Геологічної служби США, у Перу, провідного виробника срібла у світі виробництво збільшилася на 5%. Виробництво срібла збільшилася

також в Мексиці (3%) і в Китаї (4%) з другим і третім місцем по виробництву срібла, відповідно. Попит на срібло побудований на трьох основних принципах: 1) промислове використання, 2) фотографії, 3) ювелірні вироби і столове срібло. Разом ці три категорії становлять понад 95 % річного споживання срібла. Майже 3126000 трійських унцій срібла використовувалось у всьому світі у 2009 році для фотографії. Незважаючи на широкий спектр технологій доступні на основі срібла фотографії, як очікується, домінуватимуть на ринку в найближчому майбутньому завдяки своїй чудовій чіткості і низькій вартості [4].

Торгівля сировинними товарами характеризується специфічними особливостями, чинниками та тенденціями, що впливають на динаміку, структуру, темпи торгівлі та формують короткострокову і довгострокову кон'юнктуру товарного ринку. Поряд з тим, слід визначити загальні для сировинних товарів особливості та тенденції розвитку світової торгівлі.

У таблиці 6 наведено обсяги світового експорту основних видів сировинних товарів, зокрема сільськогосподарської продукції, палива та продукції гірничовидобувної промисловості, заліза, сталі, та хімічної продукції.

Згідно даних найбільша частка сировини припадає на паливо та продукцію гірничовидобувної промисловості. Починаючи з 1980 року по 2011 рр. у всіх видах сировини прослідковується різна динаміка річного зростання. Так, лише експорт хімічної продукції характеризується позитивною динамікою зі спадом лише у кризовий рік (2009 рік) – 13%. Найбільше зростання відбулось у 2010 р. із зростанням 18%. Варто зазначити, що 2009 р. негативно позначився на показниках експорту всіх видів сировинних продуктів, але найбільший в експорті заліза та сталі (45%), палива та продукції гірничовидобувної промисловості (36%).

Таблиця 6

Світовий експорт основних сировинних товарів

	0 0 0	7 8 0	річні відсоткові зміни

			1980-85	1985-90	1990-95	1995-00	2000-05	2005-11	2009	2010	2011
Сільськогосподарська продукція	1660	9,3	-2	9	7	-1	9	12	-12	16	21
паливо та продукція гірничодобувної промисловості	4008	22,5	-5	3	2	10	16	14	-36	33	34
залізо і сталь	527	3,0	-2	9	8	-2	17	9	-45	30	24
хімічна продукція	1997	11,2	1	14	10	4	14	10	-13	18	16

Примітка: Складено автором за [4].

Характеризуючи частку основних сировинних товарів в експорті основних частин світу (табл. 7), необхідно відмітити, що частка с/п є найвищою в експорті країн південної і центральної Америки (27,7%), а найменшою – в експорті країн середнього Сходу. Щодо палива та продукції гірничодобувної промисловості, то найбільша частка експорту належить країнам середнього Сходу, а також з невеликим відривом у експорті країн СНД та Африки. Найменша частка представлена в експорті Європи.

Таблиця 7.

**Частка основних сировинних товарів в експорті основних частин світу,
2011 рік**

	сільськогосподарська продукція	Паливо та продукція гірничодобувної промисловості	паливо	загалом	залізо і сталь	хімічна продукція
світ	9,3	22,5	17,8	64,6	3,0	11,2
північна Америка	11,0	17,9	13,2	65,7	1,5	11,4
пд.і центр.Америка	27,5	43,0	24,8	26,4	2,8	6,4
Європа	10,1	12,4	8,7	75,3	3,4	16,2
СНД	7,5	66,1	59,6	22,9	6,9	6,2
Африка	10,0	64,3	54,6	18,6	1,7	3,7
середній Схід	2,6	67,7	66,2	20,9	0,6	7,5

Примітка: Складено автором за [5-7].

Залізо та сталь найбільше експортується з країн СНД (6,9%), а найменше з країн середнього Сходу. Щодо хімічної продукції, то найбільша частка у світовому експорті представлена Європою (16,2%), а найменша – країнами

Африки (3,7%). Загалом найбільша частка сировинних товарів в експорті основних частин світу в 2011 році припадає на експорт хімічної продукції, а найменша – сільськогосподарської сировини (рис. 1).

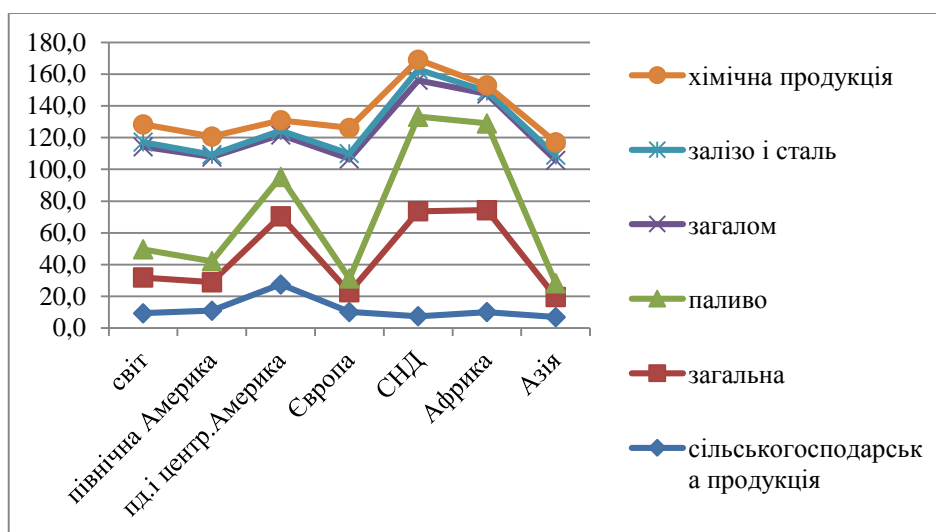

Рис.1. Частка основних сировинних товарів в експорті основних частин світу у 2011 р.

Примітка: Складено автором за [5-7].

Щодо частки сільськогосподарської продукції у світовій торгівлі 2011р. відповідно до основних частин світу, то експорт даного товару переважав лише у торгівлі країн Америки, а лідируючі позиції займала південна і центральна Америка, у решти частин світу імпорту перевищував експорт, а у Європи вони знаходяться практично у рівних пропорціях. (рис. 2)

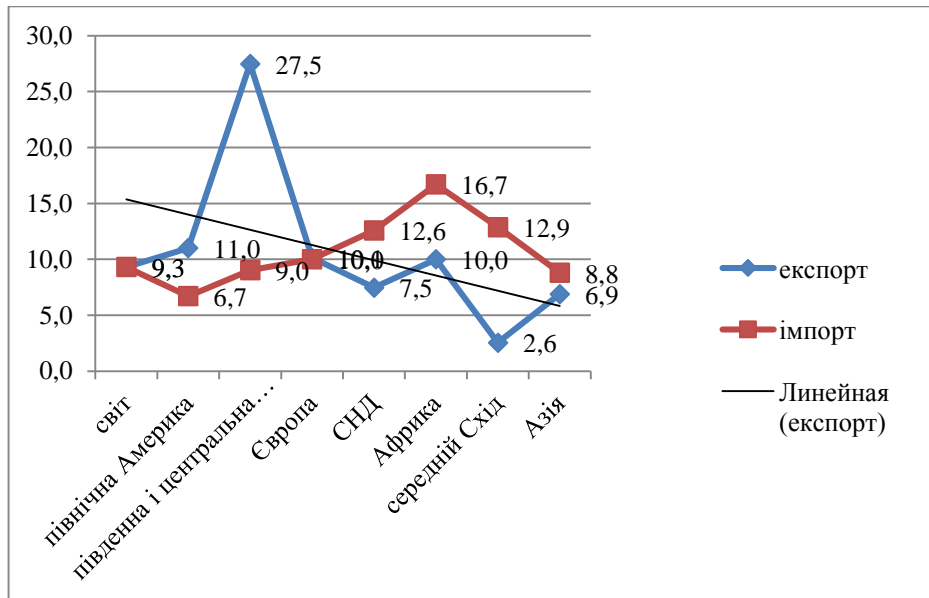

Рис. 2. Частка сільськогосподарської продукції у світовій торгівлі 2011 за основними частинами світу

Примітка: Складено автором за [5-7].

Щодо частки сільськогосподарської сировини у первинних продуктах, то значення експорту та імпорту значно більше. Відповідно найбільшим імпортером є середній схід (52,7%) (див. рис.3).

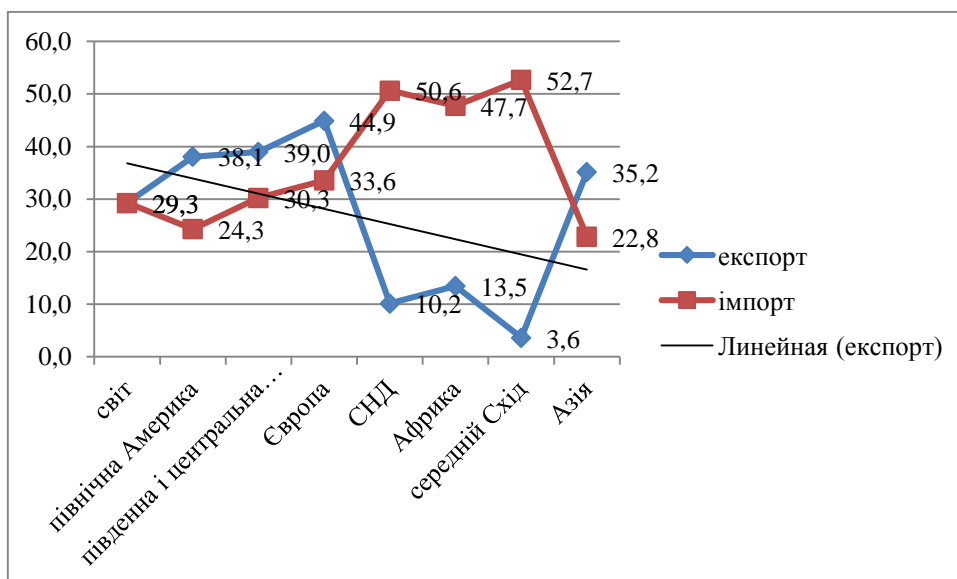

Рис. 3. Частка сільськогосподарської сировини в первинних продуктах 2011 року

Примітка: Складено автором за [5-7].

Стосовно хімічної промисловості, то вона розташована передусім у розвинутих країнах. Так, у 2011 році лідерами по експорту хімічної продукції є ЄС-27, частка яких у світовому експорті становить 48,7% в рамках ЄС і 17,6% на зовнішній ринок. Наступну позицію у 2011 році посідали США – 10,4%, Китай – 10%, Японія – 5,7%, та Швейцарія – 4,2%. Також провідними лідерами, щодо експорту хімічної продукції є Сінгапур, Тайбей, Саудівська Аравія, Канада (рис. 4). Замикає ряд експортерів-лідерів хімічної продукції Ізраїль з показником 0,9% у світовому експорті. Необхідно зазначити, що спад у експорті у всіх відображених країнах спостерігався у 2009 році, а найбільше зростання у 2010 році. А для Саудівської Аравії характерна найбільша позитивна динаміка як у 2010, так і в 2011 році.

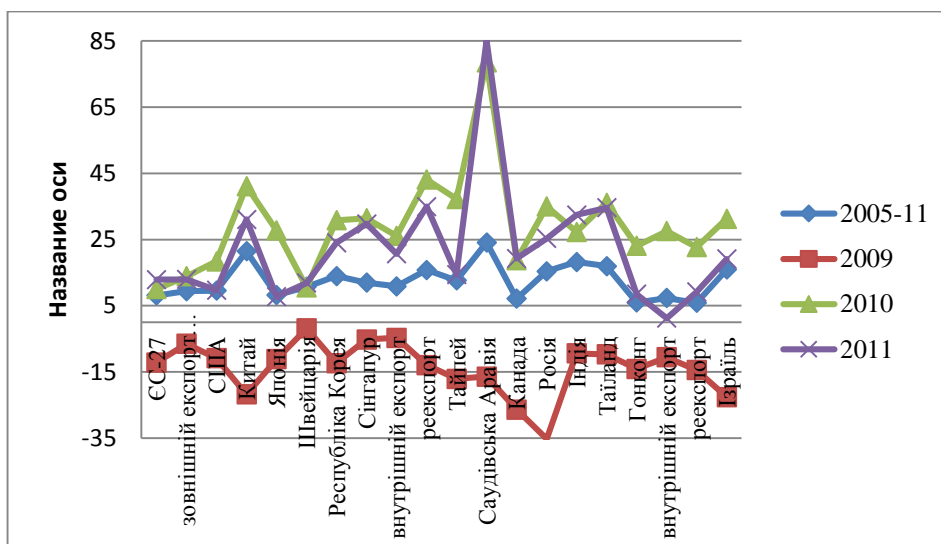

Рис. 4. Річна зміна випуску хімічної продукції експортерів-лідерів, %

Примітка: Складено автором за [5-7].

Як по показниках експорту та імпорту лідируючу позицію займають країни ЄС-27 з часткою у світовому імпорті 41,3%. Зі значним розривом наступну позицію займає США 10%. Найменша частка у імпорті продукції належить Туреччині – 1,5%, Сінгапуру – 1,3% і Австралії – 1,2%.

Динаміка річної зміни частки імпортерів-лідерів хімпродукції у світовому імпорті відображена на рисунку 5. Можна зробити висновок, що спади в імпорті у всіх відображених країнах спостерігається у 2009 році виключно за рахунок кризових явищ в світовій економіці, а найбільше зростання було у 2010

році, з подальшим зменшенням у 2011. А для Китаю, Кореї, Сінгапуру і Тайбею характерна найбільша позитивна динаміка як у 2010 з частковим зменшенням у 2011 році.

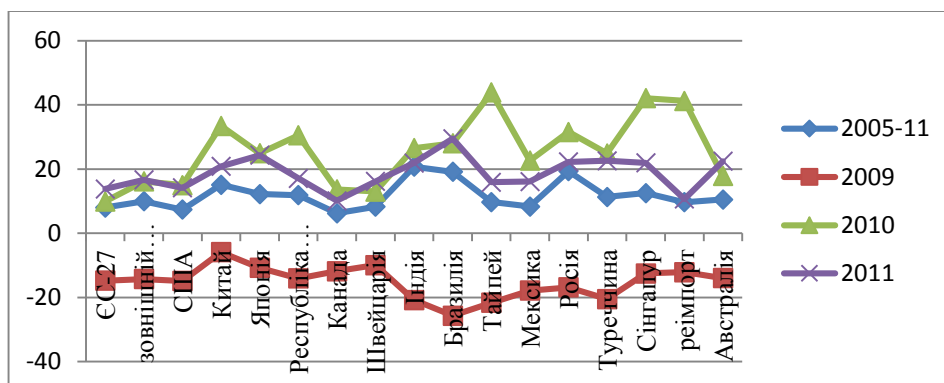

Рис. 5. Річна зміна випуску хімічної продукції імпортерів-лідерів, %

Примітка: Складено автором за [5-7].

Здійснивши аналіз динаміки експорту хімічної продукції за період 2002 – 2011 рр. варто зазначити, що експорт хімпродукції Європи найбільше направлений в рамках самої Європи, зокрема на 2005 р. – 72,2%, у 2011 р. – 69,2%, а у світовому масштабі це показник становить – 43,3% і 37,1% відповідно. Експорт даної продукції в інші частини світу значно відрізняється. Найменша частка експорту хімпродукції Європи спрямована на південну і центральну Америку – 1,6% у 2005 р. та – 2,3% у 2011 р. Щодо Азії, то аналогічно Європі, основна частина її експорту орієнтується на азійський ринок (частка у 2005 році становила – 65,2%, а у 2011 – 64,3%). Найменше експортується хімічна продукція з Азії у країни СНД у 2005 році 1,2% і 1,5% у 2011 році. Дещо більшими і рівними частинами експортується продукція в Африку, Південну і Центральну Америку та Середній Схід – 2,1% та 3% за 2005 та 2011 роки відповідно .

Китай здебільшого є експортером на ринках Азії і важливим є те, що його частка на цьому ринку щорічно зростає і становить – 42,7% у 2005 році та 45,4% у 2011 році. Зазначимо, що Китай як один з найбільших експортерів загалом у світі демонструє позитивну динаміку лише на азійському ринку. Достатньо велика частка його експорту направлена на експорт у Європу 24,1%

у 2005 році та 20,7% у 2011 році. Найнижча частка експорту спрямована у країни СНД.

Щодо Північної Америки, то найбільша частина експорту направлена на внутрішній ринок – 3,6% у 2005 р. та – 35,1% у 2011 р. Практично рівні частки експорту є в експорті Європи та Азії. Найменше експортується хімічної продукції у Африку та країни СНД.

Характеристику частки сировинних товарів у світовому експорті сировини проведено на прикладі Іспанії, Катару, Китаю, Латвії, Туреччини, Саудівської Аравії.

Таблиця 8

Частка сировинних товарів Іспанії у світовому експорті сировини

Сировина	1995	%	2000	%	2009	%	2011	%
<i>Сировинні товари, дорогоцінні камені і негрошове золото</i>	19148708		23715063		54896776		78439533	
сільськогосподарська сировина	1470793	7,68	1518453	6,40	2258047	4,11	3777244	4,82
руди і метали	2115972	11,05	2560758	10,80	6220321	11,33	10929870	13,93
кольорові метали	1502610	7,85	1575717	6,64	4002449	7,29	6949930	8,86
інші руди і метали	613361,7	3,20	985041,1	4,15	2217871	4,04	3979940	5,07
паливо	1564062	8,17	4171700	17,59	10134903	18,46	12837628	16,37
перли, дорогоцінні камені і негрошові золота	174275,7	0,91	107108,7	0,45	535658,5	0,98	1204785	1,54
хімічні продукти	7581011	39,59	10639361	44,86	30045332	54,73	41731502	53,20
залізо і сталь	3749089	19,58	3553513	14,98	8039935	14,65	14935372	19,04
мінеральне паливо, змащувальні масла і аналогічні матеріали	1564062	8,17	4171700	17,59	10134903	18,46	12837628	16,37

Примітка: Складено автором за [5-7].

Так, слід відзначити, що у структурі експорту сировини Іспанії (табл.8) на світовий ринок найбільшу частку займають хімічні продукти, питома вага яких зросла з 39,59% у 1995 році до 53,20% у 2011 році. Друге місце посідають експорт заліза та сталі зі значним його спадом у період з 2000 по 2009 роки

передчуваючи кризу економіки. Практично на рівних рівнях із попереднім показником знаходиться частка експорту палива із максимальним значенням у 2009 році за досліджуваний нами період.

У таблиці 9 проаналізовано структуру сировинних товарів Катару в загальному його експорті. Так, найбільшу частку в експорті сировинних продуктів займає паливо (99%).

Таблиця 9

Частка сировинних товарів Катару у світовому експорті сировини

Сировина	1995	%	2000	%	2009	%	2011	%
<i>Сировинні товари, дорогоцінні камені і негрошове золото</i>	2936407		10303873		42465389		106865906	
сільськогосподарська сировина	2769,861	0,09	3172,704	0,03	1485,867	0,003	2838,631	0,003
руди і метали	27694,13	0,94	16483,49	0,16	116347,5	0,274	1414203,1	1,323
кольорові метали	22185,89	0,76	649,83	0,01	4247,173	0,010	929888,09	0,870
інші руди і метали	5508,235	0,19	15833,66	0,15	112100,4	0,264	484314,99	0,453
паливо	2894727	98,58	10269945	99,67	42300346	99,611	105406577	98,634
перли, дорогоцінні камені і негрошові золота	685,977	0,02	6230,462	0,06	27027,23	0,064	12409,915	0,012
хімічні продукти	328794,5	11,20	644346,3	6,25	2758065	6,495	603 8221,5	5,650
залізо і сталь	142033,9	4,84	151421,2	1,47	374461,7	0,882	453416,54	0,424

Примітка: Складено автором за [5-7].

Відносно не значну частку становить експорт хімпродуктів, що значно зменшив (практично в два рази) з 1995 (11,2%) до 2011 року (5,6%). Аналогічно зменшення відбулось і у експорті заліза та сталі в загальній структурі сировинної продукції з 4,84% до 0,42% у 2011 році. Наприклад Катар займає найменшу частку в експорті сільськогосподарської продукції (0,03%).

Таблиця 10 відображає сировинний експорт Китаю в розрізі підгалузей. Необхідно відмітити частку у світовому експорті хімічної продукції цієї країни, яка зросла з 37,78% у 1995 році до 89,93 у 2011 році. Наступною вагомою часткою сировинних товарів у світовому експорті є експорт заліза та сталі, що зріс більше як в два рази з 1995 по 2011 рік і становить 43,48% усієї експортної сировини Китаю. Найменшу частку в її експорті становлять перли та дорогоцінні метали (2,74%) і інші руди (2,9).

Таблиця 10

Частка сировинних товарів Китаю у світовому експорті сировини

	1995	%	2000	%	2009	%	2011	%
Сировина								
сільськогосподарська сировина	2698174	11,28	2824989	9,60	5564019	7,23	10444836	8,19
руди і метали	3072537	12,85	4579544	15,56	13945750	18,11	27184580	21,31
кольорові метали	1929255	8,07	3362548	11,42	12089302	15,70	23480415	18,41
інші руди і метали	1143282	4,78	1216997	4,13	1856448	2,41	3704164,9	2,90
паливо	5332030	22,29	7855415	26,69	20382775	26,47	32274070	25,30
перли, дорогоцінні камені і не грошове золото	515072,6	2,15	613744,4	2,09	1788919	2,32	3499032,5	2,74
хімічні продукти	9035151	37,78	12097737	41,10	62007817	80,53	114723041	89,93
залізо і сталь	5160542	21,58	4390730	14,92	23660091	30,73	55462481	43,48

Примітка: Складено автором за [5-7].

Інтерес представляє експорт сировини країн, які не є лідерами на світовій арені. Для прикладу проаналізуємо структуру експорту Латвії (табл. 11). Найвагомішу частку у сировинному експорті на світовий ринок належить сільськогосподарській продукції (11,45%), що значно зменшилась порівняно з 1995 роком (27,26%). Приблизно однакову частку становить експорт заліза та сталі, палива і хімічної продукції. Найменшу частину займає експорт кольорових металів (1,14%).

Таблиця 11

Частка сировинних товарів Латвії у світовому експорті сировини

Сировина	1995	%	2000	%	2009	%	2011	%
сільськогосподарська сировина	300563,99	27,26	561562,1	30,70	772869,4	12,03	1304924	11,45
руди і метали	12232,113	1,11	112771,3	6,17	200052,1	3,11	523919,4	4,60
кольорові метали	3060,24	0,28	48681,61	2,66	65073,77	1,01	129572,2	1,14
інші руди і метали	9171,873	0,83	64089,73	3,50	134978,3	2,10	394347,2	3,46
паливо	22808,621	2,07	46150,42	2,52	362796,2	5,65	948115	8,32
перли, дорогоцінні камені і негрошове золото	1160,659	0,11	324,154	0,02	336,778	0,01	11793,89	0,10
хімічні продукти	89758,101	8,14	119112,4	6,51	648308	10,09	1010161	8,86
залізо і сталь	63697,359	5,78	115649,8	6,32	470066,1	7,31	795805,1	6,98

Примітка: Складено автором за [5-7].

В таблиці 12 представлений експорт сировини Туреччини на світовий сировинний ринок. Найбільше екпортується заліза та сталі (11,91%) і важливо, що така тенденція спостерігається з 1995 р. Найменше екпортують

сільськогосподарської продукції у 2011 році 0,69% проти 1,9% у 1995 році. Також малою є частка кольорових та інших руд і металів 2,5% та 2,71% відповідно.

Таблиця 12

Частка сировинних товарів Туреччина у світовому експорті сировини

Сировина	% 1995	% 2000	% 2009	% 2011
Сировинні товари, дорогоцінні камені і не грошове золото				
сільськогосподарська сировина	1,90	1,71	0,49	0,69
руди і метали	4,32	3,96	4,06	5,21
кольорові метали	1,64	2,07	1,79	2,50
інші руди і метали	2,68	1,89	2,27	2,71
паливо	1,75	1,64	5,07	5,95
перли, дорогоцінні камені і негрошові золота	0,02	0,01	6,03	1,37
хімічні продукти	5,38	5,92	6,28	6,58
залізо і сталь	11,94	10,26	11,79	11,91

Примітка: Складено автором за [5-7].

Здійснено аналіз експорту сировини Саудівської Аравії на світовий ринок та її структура (табл. 13.) Абсолютну більшість складає експорт палива загалом 43,61% у 2011 році, що практично не змінювалось з 1995 року. Це говорить про достатню стабільність щодо запасів та внутрішньої і зовнішньої політики країни. Найменшу частку в експорті сировини на світову арену становить експорт с/г продукції.

Таблиця 13

Частка сировинних товарів Саудівської Аравії у світовому експорті сировини

Сировина	% 1995	% 2000	% 2009	% 2011
Сировинні товари, дорогоцінні камені і негрошове золото				
сільськогосподарська сировина	0,09	0,06	0,03	0,03
руди і метали	0,51	0,24	0,28	0,36
кольорові метали	0,22	0,08	0,07	0,07
інші руди і метали	0,29	0,16	0,21	0,29

паливо	43,61	45,31	43,45	43,26
перли, дорогоцінні камені і негрошові золота	0,02	0,02	0,09	0,07
хімічні продукти	4,68	3,52	5,09	5,35
залізо і сталь	0,33	0,19	0,29	0,24

Примітка: Складено автором за [5-7].

Щодо структури світового імпорту сировинних товарів, то характеристику здійснено на прикладі Індії, Німеччини та Франції. У табл.14 відображений імпорт сировинних товарів Індії та їх частка на світовій арені. Таким чином варто зазначити, що найбільше країна імпортує палива різного роду (34,76%), а також перли, дорогоцінні камені і не грошове золото – 15,5% у 2011 році.

Таблиця 14

Частка сировинних товарів Індії у світовому імпорті сировини

Імпорт	% 1995	% 2000	% 2009	% 2011
Сировинні товари, дорогоцінні	39,62	50,46	53,28	60,92
сільськогосподарська сировина	4,14	3,90	1,51	1,59
руди і метали	7,58	5,38	4,75	5,54
кольорові метали	3,70	2,40	1,74	2,18
інші руди і метали	3,88	2,98	3,02	3,36
паливо	14,17	17,66	29,32	34,76
перли, дорогоцінні камені	9,17	17,49	13,35	15,50
хімічні продукти	15,83	11,37	10,53	9,61
залізо і сталь	4,82	2,00	2,96	2,54

Примітка: Складено автором за [5-7].

Частка сировинних товарів в загальному імпорті Франції (див.табл.15) є схожою до частки Німеччини і становила у 2011 році 29,19%. Як ілюструють дані табл.15, Франція імпортує більше палива як Німеччина (у 2011 році 16,37%). Також помітне більше споживання хімічної продукції 13,83% у 2011 році. Сільськогосподарська сировина складає не значну частку 1,34%, руди і метали – 2,90%, залізо і сталь - 2,81%, кольорові метали – 1,88%.

Таблиця 15

Частка сировинних товарів Франції у світовому імпорті сировини

	1995 %	2000 %	2009 %	2011 %
сільськогосподарська сировина	2,54	1,90	1,26	1,34
руди і метали	3,46	2,93	2,14	2,90
кольорові метали	2,47	2,13	1,44	1,88
інші руди і метали	0,99	0,80	0,70	1,02
паливо	6,87	9,90	13,31	16,37
перли	0,42	0,30	0,19	0,24
хімічні продукти	12,49	12,22	14,47	13,83
залізо і сталь	3,34	2,80	2,38	2,81

Примітка: Складено автором за [5-7].

Щодо імпорту сировинної продукції Німеччини на світовому ринку, то найбільше у 2011 р. Німеччина імпортує палива 13,22% у 2011 році, хімічну продукцію 12,54%. Найменшу частку в імпорті сировини становить сільськогосподарська сировина 1,61%. Частка сировинних товарів в загальному імпорті країни з 1995 по 2011 роки практично не змінювалась і трималась на відносно стабільному рівні.

Базуючись на проведеному аналізі експорту сировинних товарів України (табл. 16) на світовий ринок, необхідно зазначити, що найбільшу частку у всій сировині займають залізо і сталь 22,09% у 2011 році. Достатньо парадоксальним є факт незначного експорту с/г продукції та кольорових металів (0,57%) у 2011 році.

Таблиця 16

Експорт сировинних товарів України на світовий ринок

	1995 %	2000 %	2009 %	2011 %
<i>Сировинні товари, дорогоцінні камені і не грошове золото</i>				
сільськогосподарська сировина	0,73	1,13	0,93	0,79
руди і метали	5,95	9,47	5,42	6,49
кольорові метали	1,18	2,94	0,79	0,57
інші руди і метали	4,78	6,53	4,63	5,92
паливо	3,17	3,71	4,22	6,17
хімічні продукти	9,36	6,04	4,88	5,87
залізо і сталь	21,26	23,71	22,83	22,09
мінеральне паливо,	3,17	3,71	4,22	6,17

змащувальні масла і аналогічні матеріали				

Примітка: Складено автором за [1,2].

У таблиці 17 відображений імпорт сировини України, який дає змогу охарактеризувати те, що найбільша частка імпорту у 2011 р. припадає на паливо 34,63% у 2011 році.

Таблиця 17

Імпорт сировинних товарів України на світовому ринку

	1995 %	2000 %	2009 %	2011 %
<i>Сировинні товари, дорогоцінні камені і негрошове золото</i>	61,14	56,19	47,11	46,68
сільськогосподарська сировина	2,40	1,50	1,09	0,99
руди і метали	3,13	5,39	3,10	2,89
кольорові метали	0,98	1,51	1,01	1,18
інші руди і метали	2,15	3,88	2,09	1,72
паливо	47,75	42,97	32,23	34,63
хімічні продукти	6,73	8,76	15,27	12,83
залізо і сталь	1,85	2,10	2,70	3,56

Примітка: Складено автором за [1,2].

Позитивним є факт зменшення імпорту енергоносіїв у 2011 році порівняно з 1995 роком. Так, імпорт коксу і напівкоксу із кам'яного вугілля, бурого вугілля, торфу, представлений з країн СНД, зокрема найбільше імпорту у цьому регіоні у 2012 році припадає на частку Росії 99,8%. Також з інших країн світу і, зокрема, з Польщі (98,51%) – найбільша частка, Словаччини 0,02%, Німеччини 0,02% [10].

ВИСНОВКИ

Світова торгівля сировинними товарами характеризується низкою наступних особливостей: попит та пропозиція на сировинну продукцію залежить від природних запасів, кліматичних умов, політико-економічних криз тощо; зберігається тенденція до зниження матеріало- та енергомісткості виробництва; спостерігається довгострокове перевищення пропозиції сировинної продукції над попитом; експорт сировинної продукції складає половину експортних надходжень країн, що розвиваються та країн з новою

економікою; на 10 країн світу припадає $\frac{1}{2}$ всіх обсягів світового експорту та імпорту сировини; зростає торгівля напівфабрикатами, виготовленими на основі мінеральної та рослинної сировини, а також торгівля продукцією хімічної промисловості; підвищуються вимоги імпортерів до екологічної безпеки товарів, що постачаються; домінування діяльності ТНК на світовому сировинному ринку; ціни на сировинні товари характеризуються значними коливаннями, які не завжди можна передбачити; прогнозується збільшення потреб у мінеральній сировині та паливі в майбутньому за рахунок процесу реструктуризації національних виробництв і модернізації сільського господарства у більшості країн, що розвиваються та країнах з новою економікою.

Найбільша частка експорту сировини припадає на паливо та продукцію гірничодобувної промисловості. Частка сільськогосподарської продукції є найвищою в експорті країн південної і центральної Америки (27,7%), а найменшою – в експорті країн Середнього Сходу. Найбільша частка сировинних продуктів у 2011 році була в експорті хімічної продукції, а найменша – сільськогосподарська сировина.

Імпортерами-лідерами є країни ЄС-27 з часткою у світовому імпорті 41,3%. Наступну позицію займає США – 10%, решта країн з часткою менше 10%. Замикають лідерів у імпорті продукції є Туреччина 1,5%, Сінгапур 1,3% і Австралія 1,2%.

На світовому ринку сільськогосподарської сировини домінують провідні країни, на які припадає значна частка світового експорту та імпорту в цій торгівлі. Вони виробляють 50% сільськогосподарської продукції та забезпечують близько 67% світового експорту і 68% імпорту продовольства відповідно. Провідними експортерами в цій сировинно-товарній групі є: країни ЄС (42,3% світового експорту), США (10,2%), Бразилія (4,9%), Канада (3,7%), Китай (3,5%) відповідно.

Великими імпортерами сільськогосподарської сировини є: країни ЄС (43,9%), США (8,4%), Китай (6,4%), Японія (5,7%), РФ (2,4%). До країн з найбільшими запасами нафти відносяться: Саудівська Аравія – 21% (усіх

світових запасів нафти); Ірак – 10,9%; Кувейт – 9,1 %; Венесуела – 7,9%; ОАЄ – 7,8; Росія – 6,3%; Лівія – 3,5% тощо.

Найбільші країни-лідери у видобутку залізної руди (млн. тонн): Китай – 370, Бразилія – 300, Австралія – 280, Індія – 140, Росія – 95, Україна – 69, США – 55. Ці країни є і основними експортерами залізної руди у світі. А такі країни, як Китай, Японія, Південна Корея та країни ЄС – основні її імпортери.

Імпорт коксу і напівкоксу із кам'яного вугілля, бурого, торфу, вугілля представлений з країн СНД, зокрема найбільше імпорту у цьому регіону у 2012 році припадає на частку Росії 99,8%. Також з інших країн світу і, зокрема, з Польщі (98,51%) – найбільша частка, Словаччини 0,02%, Німеччини 0,02% .

Експорт цього сировинного продукту представлений у більшість країн світу. Так, у країни СНД найбільше експортує Україна в Росію 95,1%, серед країн Азії найбільшу частку українського експорту даного сировинного продукції приймає Індія 69% та Туреччина 13,4%. На Бразилію припадає 29,9%, а на США 68,62% цього регіону.

Нафта або нафтопродукти, одержані з бітумінозних порід (мінералів), та інші продукти із вмістом нафти не менше як 70% експортується у країни СНД майже 50%, з них найбільше припадає на Російську Федерацію 97,5%, імпорт з цього регіону направлений із Білорусії 71% та Росії майже 23%.

З країн Європи імпортується майже 94% цього продукту, зокрема з Литви 42%, Польщі 17% та Румунії 23%. Експортується цей продукт з України в Латвію 24,5%, Італію 22% та Естонію 12,6%. У решти країни експорт розподілений приблизно рівномірно.

На країни Азії припадає 26% експорту, а імпорту 5,3%, серед яких 86% з Ізраїля, а експортується у Кіпр 73% та Туреччину 15%.

У торгівлі нафтою та сирими нафтопродуктами лідирують імпорт лише з Росії 58,2% та Казахстану 41,7%, а експорт відсутній взагалі.

За дослідженнями українських вчених, оцінки ресурсів сланцевого газу України, як і світу, сильно відрізняються. Слід зазначити, що в Україні його достатньо для початку масштабного видобутку, але це питання потребує

детального вивчення у зв'язку із потенційними екологічними загрозами, враховуючи досвід США при цьому.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сучасні тенденції та чинники розвитку зовнішньої торгівлі України / За ред. д.е.н. професора Київського національного торговельно-економічного університету Т.М. Мельника // Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського. – 2011. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/>
2. Темченко А.Г. Ресурсозбереження: технології, економіка, менеджмент / А.Г. Темченко, С.О. Жуков. – Кривий Ріг: Мінерал. – 2001. – 173 с.
3. AQUASTAT. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [_water_resources_and_MDG_water_indicator_November_2011.xlsx](#)
4. FAO statistics. [http:// www.fao.org](http://www.fao.org)
5. International Trade Statistics 2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// www. wto.org](http://www.wto.org)
6. Mining Royalties: a global study of their impaction on investors, government and civil society / J. Otto and oth. The world Bank, 2006 / (ISBN-13: 978-0-8213-6502-).
7. The Global Enabling Trade Report 2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gcr.weforum.org/getr2010>